

Anna Godowicz-Liszkowa

"Borys Godunow" Aleksandra Puszkina w polskich przekładach i krytyce literackiej w latach 1827-1917

Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze 1, 23-32

1977

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

„Borys Godunow” Aleksandra Puszkina w polskich przekładach i krytyce literackiej w latach 1827—1917

Anna Godowicz-Liszkowa

Aleksander Puszkina pisał tragedię *Borys Godunow* w latach 1824—1825. Powstanie utworu związane było z rozwojem ruchu szlacheckich rewolucjonistów — przyszłych dekabrystów, a także z okresem narastania antypańszczyźnianych nastrojów i ogólnym zainteresowaniem zagadnieniem ludu. Problemy te określają spojrzenie Puszkina na proces historyczny, rolę w nim mas ludowych i ich przywódców. Dowodem tego może być fakt następujący: poeta, przebywający na zesłaniu w Michajłowskim, w liście do brata z 1—10 listopada 1824 roku, prosi o przesłanie mu na wieś *Życia Jemielki Pugaczowa* (*Жизнь Емельки Пугачёва*). Wiersze poety *O Stieńce Riazynie* (*Стенька Разин*), *Córka kapitana* (*Капитанская дочка*) oraz *Historia Pugaczowskiego buntu* (*История Пугачёвского бунта*) świadczą o żywym zainteresowaniu autora *Borysa Godunowa* ludowymi powstaniami i postaciami ich wodzów. W 1824 roku wychodzą kolejne tomy, X i XI, *Historii państwa rosyjskiego* Nikołaja Karamzina, w których Puszkina znajduje materiał dotyczący „epoki wielu buntów”. Materiał ten poeta wykorzystał w swej historycznej tragedii, przedstawiając dzieje Borysa Godunowa i Dymitra Samozwańca. Pracując nad utworem Puszkina nie ograniczył się do dzieła Karamzina, ale sięgał do dokumentalnych danych, do pamiętników epoki, aby najpełniej oddać koloryt przełomu XVI—XVII wieku. Tragedia była ukończona na początku listopada 1825 roku, o czym świadczy list poety do Piotra Wiaziemskiego z 7 listopada tego roku. Grono przyjaciół Puszkina zapoznało się z *Borysem Godunowem* już w 1826 roku. Autor czytał ten utwór na wieczorach literackich. Drukowano też wyjątki z *Borysa Godunowa* w rosyjskich czasopismach literackich¹. Cenzura carska trzykrotnie nie dopuszczała utworu do druku.

¹ W 1 numerze czasopisma „Moskowskij Wiestnik” 1 I 1827 r. była wydrukowana scena *Noc. Cela w Czudowskim klasztorze*. W 1828 r. w czasopiśmie „Newskij Almanach” był przedrukowany urywek sceny z pisma „Moskowskij Wiestnik”. W almanachu „Siewiernyje cwiety” z 1828 r. opublikowano scenę *Litewska granica*.

Pierwsze wydanie tragedii Puszkina ukazało się dopiero w 1831 roku. Puszkini słusznie przeczuwał, o czym świadczą jego listy², że tragedia nie będzie miała powodzenia. Czytelnik i widz rosyjski, przyzwyczajony do pseudoklasycystycznych tragedii historycznych o tradycyjnej formie, zetknął się tutaj z próbą zrezygnowania z umownego historyzmu, ze zbuczeniem klasycystycznych reguł trzech jedności, czystości gatunku, z zupełnie odmiennym traktowaniem znanych postaci historycznych. Nowatorstwo autora „poematów południowych” nie zostało zrozumiane i docenione przez współczesną poeci krytykę rosyjską³. W większości współczesnych Puszkiniowi wypowiedzi krytycznych *Borys Godunow* został potraktowany jako symptom „upadku talentu” poety. Nie rozumiano wymowy ideowej utworu, nie doceniono nowatorstwa koncepcji historiozoficznej dzieła. Nietypowa kompozycja, język, metryka, wyróżniające tragedię na tle dorobku dramaturgii rosyjskiej i pozwalające zająć utworowi należne mu miejsce w historii literatury rosyjskiej, nie stały się przedmiotem zainteresowania rosyjskiej krytyki literackiej. Na tle wypowiedzi krytycznych dotyczących *Godunowa* wyróżniają się sądy Wissariona Bielińskiego⁴. Poglądy wielkiego krytyka na temat wymowy ideowej tragedii, ukazania roli ludu w procesie historycznym nie straciły ze swej słuszności.

Pełną i sprawiedliwą ocenę znalazła tragedia Puszkina dopiero w pracach uczonych radzieckich. Badania społecznych i literackich procesów rosyjskiej rzeczywistości stworzyły możliwość zrozumienia i wszechstronnej oceny ideowych i artystycznych walorów tragedii.

W puszkiniście polskiej *Borys Godunow* nie zajmuje czołowego miejsca. Wielu polskich krytyków i literaturoznawców zajmowało się tym utworem rosyjskiego poety, niestety, w większości marginesowo. Pierwszy odzew krytyczny wyszedł spod pióra Adama Mickiewicza. W marcu 1827 roku w liście do Antoniego Edwarda Odyńca, pisanym z Moskwy, polski poeta charakteryzując Puszkina pisze:

„Napisał teraz tragedię historyczną *Borys Godunow*. Czytałem z niej wyjątki, ogół mocno pomyślany i szczegóły piękne.”⁵

Następną wzmiankę Mickiewicza o tragedii znajdujemy w nekrologu opublikowanym po tragicznej śmierci Puszkina na łamach czasopisma „Le Globe”. Głównym źródłem informacji były dla Mickiewicza wspomnienia osobiste i dlatego ta wypowiedź ma dla nas wartość ze względu na

² A.S. Puszkini: *Sobranije soczinienij w X tomach*, t. VII, Moskwa 1964, s. 164, a także s. 72.

³ Np. artykuł N. Polewoja w czasopiśmie „Moskowskij Tieliegraf” 1831, nr 2 i Bestużewa-Riumina zamieszczony w piśmie „Siewiernyj Mierkurij” 1831, nr 1 itd.

⁴ W.G. Bieliński: *Soczinienija Al. Puszkina*, Moskwa 1969.

⁵ A. Mickiewicz: *Wyjątek z prywatnego listu z miasta Moskwy*, „Kurier Warszawski” 1827, nr 108, s. 442.

swą szczerść i bezpośredniość. Poeta daje krótką biografię Puszkina i charakterystykę jego twórczości na tle życia literackiego ówczesnej Rosji. Wśród analiz utworów rosyjskiego poety znajdujemy słowa poświęcone *Borysowi Godunowowi*:

„Dramat *Borys Godunow* zawiera szczegóły, a nawet sceny wspaniałe. Szczególnie prolog wydaje mi się tak oryginalny i tak podniosły, że nie waham się uważać go za jedyny w swoim rodzaju i nie mogę się powstrzymać, aby nie poświęcić mu kilka słów.”⁶

Następnie Mickiewicz daje krótkie wprowadzenie w tematykę tragedii, kreśli obraz sytuacji politycznej ówczesnej Rosji. „Prolog poczyną się w celi klasztornej”⁷ pisze polski poeta, błędnie nazywając prologiem scenę — *Noc. Cela w Czudowskim klasztorze*. Znamienny jest fakt, że autor *Pana Tadeusza* zwrócił uwagę na tę właśnie scenę, która niejednokrotnie była drukowana jako wyjątek z *Borysa Godunowa* w rosyjskich czasopiśmie przed 1831 rokiem. Również pierwsze polskie przekłady tragedii są próbami przyswojenia polskiemu czytelnikowi tej właśnie części *Borysa Godunowa*⁸.

W wykładach o literaturze słowiańskiej w College de France twórczość Puszkina zajęła miejsce szczególne. Niestety, interesującemu nas utworowi nie poświęcił Mickiewicz-krytyk zbyt wiele uwagi. Nie docenił nowatorstwa myśli historycznej autora *Eugeniusza Oniegina*, nie dostrzegł prawdy psychologicznej w ukazaniu postaci historycznych i odmienności ich obrazów na tle literackich poprzedników (że przypomnimy tu choćby tragedię Aleksandra Sumarokowa *Dymitr Samozwaniec*).

Następnym, marginesowym śladem recepcji *Borysa Godunowa* w Polsce jest wyjątek z anonimowego listu pisanego z Kijowa w lutym 1829 roku:

„Sławny poeta Aleksander Puszkina napisał tragedię *Borys Godunow*, która epokę w rosyjskiej literaturze stanowi.”⁹

Tyle tylko uwagi poświęca polska krytyka literacka tragedii autora „poematów południowych” bezpośrednio po pojawieniu się *Borysa Godunowa* w świecie literackim.

Dopiero w 1850 roku w książce Kazimierza Władysława Wójcickiego

⁶ A. Mickiewicz: *Dziela*, t. V, Warszawa 1955, s. 301.

⁷ *Ibidem*, s. 302.

⁸ J. Bartoszewicz przełożył scenę *Noc. Cela w Czudowskim klasztorze*. Zamieścił ją K.W. Wójcicki: *Zyciorysy znakomitych ludzi wstawionych w różnych zawodach*, t. I, Warszawa 1850. Następna próba przekładu pochodzi z 1871 r. Tłumaczenia sceny *Noc. Cela w Czudowskim klasztorze* dokonał Mirosław Dobrzański, a opublikowano ją w „Kłosach” 1871, nr 294.

⁹ „Wiadomości rozmaite”, *Rozmaitości. Pismo dodatkowe do „Gazety Lwowskiej”* 1829, nr 14, s. 120.

pod tytułem *Zyciorysy znakomitych ludzi wsławionych w różnych zawodach*¹⁰ znajdujemy rozdział poświęcony A. Puszkiniowi, a w nim uwagi dotyczące *Borysa Godunowa*. Uwagi K.W. Wójcickiego o tragedii, bardzo ogólnikowe i powierzchowne, mają charakter informacyjny. Zaslugą Wójcickiego jest natomiast zamieszczenie wyjątku z tragedii w tłumaczeniu Juliana Bartoszewicza. Tłumaczenie to było pierwszą próbą zapoznania polskiego czytelnika z *Borysem Godunowem*. Jest to znana nam już scena *Noc. Cela w Czudowskim monasterze*. Marian Toporowski zaznacza, że Julian Bartoszewicz pozostawił w rękopisie całość przekładu *Borysa Godunowa*. Wiadomość tę podaje Walery Przyborowski w warszawskim „Roczniku Literackim” z 1872 roku¹¹. M. Toporowski podaje również, że według danych *Bibliografii polskiej*. Estreichera *Borysa Godunowa* tłumaczył Zygmunt Grochowolski we Lwowie, a także Edward Padlewski w Kijowie w 1842 roku. Możliwe też, że przekład Edwarda Padlewskiego był drukowany¹². Ponieważ prócz powyższych danych nie znajdujemy żadnych konkretnych wskazań i śladów, przekład Juliana Bartoszewicza, kustosa Biblioteki Głównej, autora wielu publikacji historycznych i literackich musimy uznać za pierwszy polski przekład fragmentu tragedii Puszkina.

Następna próba przekładu pochodzi dopiero z 1872 roku. Było to również tłumaczenie sceny *Noc. Cela w Czudowskim klasztorze* dokonane przez Mirosława Dobrzańskiego¹³, poetę i publicystę, współpracującego z „Kłosami”, który w 1881 roku przełożył też *Cyganów* Puszkina.

Kolejne uwagi krytyczne o *Borysie Godunowie* znajdujemy w pracy Adama Honorego Kirkora *O literaturze pobratymczych narodów słowiańskich* z 1874 roku¹⁴. Autor, znany historyk i archeolog, charakteryzując poszczególne znaczniejsze utwory Puszkina, poświęca tragedii stosunkowo dużo miejsca. Kirkor koncentruje się na psychologicznym aspekcie dzieła, pomijając zupełnie nowatorską wymowę treści społecznych, zawartych w *Borysie Godunowie*. Krytyk poszedł drogą Karamzina w interpretacji postaci Borysa, cara-mordercy, którego Bóg karze za popełnioną zbrodnię. Kirkora nie interesowała struktura artystyczna utworu, napisał jedynie:

„Pod względem dorobienia artystycznego, utwór ten należy do najpiękniejszych prac Puszkina.”¹⁵

Ogólnie biorąc, uwagi A.H. Kirkora o *Borysie Godunowie* nie wnoszą wiele nowego do polskiej opinii krytycznej o tym dziele rosyjskiego poety.

¹⁰ K.W. Wójcicki: op. cit.

¹¹ M. Toporowski: *Puszkini w Polsce*, Warszawa 1950, s. 54.

¹² Ibidem, s. 132.

¹³ M. D. [Dobrzański]: *Fragment z Puszkina*, „Kłosy” 1871, nr 294.

¹⁴ A.H. Kirkor: *O literaturze pobratymczych narodów słowiańskich. Odczyty publiczne w Muzeum Techniczno-Przemysłowym*, Kraków 1874.

A.H. Kirkor: op. cit., s. 181.

Mają one charakter informacyjny i nie pretendują do miana analizy krytycznej. Nie odbiegają zresztą od opinii rosyjskiej krytyki literackiej lat siedemdziesiątych dotyczących *Godunowa* i ustalających przede wszystkim wzajemny stosunek *Historii państwa rosyjskiego* Karamzina i tragedii Puszkina.

W 1887 roku następuje przełom w puszkinistyce polskiej, związany z pięćdziesiątą rocznicą śmierci poety, uroczyste obchodzoną w Rosji, co nie pozostało bez echa i w Polsce. Nazwiska reprezentatywne dla tego okresu polskiej wiedzy o Puszkynie to: Włodzimierz Spasowicz, Józef Tretiak i Marian Zdziechowski.

Włodzimierz Spasowicz, którego śmiało możemy nazwać prekursorem polskiej puszkinistyki naukowej, nie zajmował się jednak w swych pracach interesującą nas tragedią. Analizował przede wszystkim utwory Puszkina-liryka, nie zwracając szczególnej uwagi na te utwory, których powstanie było wynikiem społecznych zainteresowań poety, wśród nich *Borysa Godunowa*. Tragedii tej poświęcił Spasowicz jedynie wzmianki między innymi w artykule napisanym w rocznicę obchodu pięćdziesięciolecia śmierci poety¹⁶, następnie w odczycie *Mickiewicz i Puszkina przed pomnikiem Piotra Wielkiego*¹⁷ i *Byronizm Puszkina* z 1888 roku¹⁸.

Wielkie zasługi dla rozwoju badań nad twórczością Puszkina położył Józef Tretiak, długoletni wykładowca Uniwersytetu Jagiellońskiego, zasłużony badacz literatury polskiej, głównie okresu romantyzmu. J. Tretiak pierwszy spośród wymienionych wyżej krytyków zajmował się spuścizną literacką Puszkina nie przygodnie, nie na marginesie działalności politycznej czy społecznej, lecz wyłącznie w perspektywie naukowej. W swych badaniach opierał się na źródłach historycznych, a z dotychczasowego dorobku naukowego korzystał ostrożnie. Spod pióra Tretiaka wyszło sporo prac poświęconych Puszkiniowi: *Ślady wpływu Mickiewicza w poezji Puszkina*¹⁹, *Mickiewicz i Puszkina jako byroniści*²⁰, *Młodość Puszkina*²¹ i inne. J. Tretiak wniósł wiele nowych, cennych uwag do polskiej opinii literackiej, zajmującej się *Borysem Godunowem*. Zasługą jego jest przedstawienie tragedii jako dzieła powstałego w wyniku ewolucji twórczej poety, zwrócenie uwagi na przejście do „kosmopolityzmu” do zainteresowań historycznych i narodowych. Tretiak dostrzegł w *Godunowie* próbę stworzenia historycznej tragedii narodowej. Nowością było wskazanie na inne historyczne źródła utworu. Jednakże artystyczne walory tragedii pozostały poza kręgiem zainteresowań polskiego uczonego.

¹⁶ W. Spasowicz: *Pisma*, t. V, Petersburg 1892.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ J. Tretiak: *Mickiewicz i Puszkina. Studia i szkice*, Warszawa 1886.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

Z 1889 roku pochodzi kolejna, dość ciekawa próba przekładu *Borysa Godunowa*. Mirosław Dobrzański i Karol Hoffman przełożyli fragment tragedii. Była to znów scena *Noc. Cela w Czudowskim monasterze*²².

„Ponieważ Hoffman był aktorem i literatem — pisze Marian Toporowski — niewątpliwie według tych wskazówek oraz tekstu grywano ów fragment *Godunowa* na scenach prowincjonalnych może i w Warszawie w tak zwanym bukiecie dramatycznym. Zresztą wyraźnie świadczy o tym dochowany afisz przedstawienia, danego przez trupę Kremskiego w Koninie w 1886 roku, a więc na trzy lata przed ukazaniem się w druku *Bukietu Hoffmana*.”²³

Nie jest to jednak przekład ani pełny, ani dokładny. Tekst przekładu daleko odbiega od oryginału. Tłumacz skraca monolog Pimena. Tłumaczenie 13-zgłoskowcem rymowanym systemem a b a b lub a b b a powoduje jednocześnie znaczne rozszerzenie tekstu przekładu. Widać więc, że przekład nie posiada zbyt wielkiej wartości artystycznej, świadczy jednak o znajomości tragedii Puszkina wśród polskiej publiczności teatralnej.

W omawianym przez nas okresie puszkinistyki polskiej o *Borysie Godunowie* pisze także Józef Kallenbach, autor monografii *Adam Mickiewicz*²⁴. Uwagi Kallenbacha nie wnoszą nic nowego do polskich sądów o *Godunowie*, stanowią tylko przyczynek do problemu powiązań literackich polsko-rosyjskich.

Nieco więcej materiału znajdujemy w *Historii literatury powszechnej* Walerego Gostomskiego.

„Nierównie wyżej od wszystkich tych utworów, tzn. *Rusłana i Ludmily, Niewolnika Kaukazu, Fontanny Bachczysaraju, Cyganów i Połtawy* młodzieńczych — twierdzi Gostomski — stają dwa genialne arcydzieła dojrzałych lat poety, wspaniały dramat historyczny *Borys Godunow*, imponujący potęgą akcji i żywością charakterystyki, chociaż fragmentaryczny i beładny w układzie.”²⁵

Ciekawym momentem w sądach Gostomskiego jest zwrócenie uwagi na realizm dzieła i poczucie tego faktu za osiągnięcie poety. Trudno nie zgodzić się z autorem *Historii Literatury powszechnej*, gdy pisze:

²² K. Hoffman: *Bukiet dramatyczny. Zbiór scen, monologów, dialogów, fragmentów, monodramatów humorystycznych i dramatycznych oraz poezji i wierszy do deklamacji dla użytku kierowników scen, artystów dramatycznych, recytatorów i amatorów deklamacji*, zebrał i ułożył K. Hoffman, J. Gładkowski, Radom 1889.

²³ M. Toporowski: op. cit., s. 71.

²⁴ J. Kallenbach: *Adam Mickiewicz*, t. I, Poznań 1918.

²⁵ W. Gostomski: *Historia literatury powszechnej w zarysie*, Warszawa 1898, s. 513.

„We wszystkich tych utworach poeta zespała mniej lub więcej szczęśliwie idealny polot fantazji i wytworny smak artystyczny z wiernym i głębokim odczuciem rzeczywistości życiowej, a przez tę cstatnią właściwość wyrasta ponad okres romantyczny i staje się pierwszym zwiastunem późniejszych prądów literatury rosyjskiej, która w następnej a współczesnej nam dobie realizmu takie wysokie i wpływowe zajęć miała stanowisko w Europie.”²⁶

Setna rocznica urodzin poety, obchodzona bardzo uroczystie przez społeczeństwo rosyjskie, przynosi ożywienie wśród polskiej opinii literackiej. Niemal cały 22 numer „Kraju” z 1889 roku poświęcony jest jubileuszowi Puszkina, a zwłaszcza wkładowi Polaków w obchody puszkiniowskie. Prócz artykułów okolicznościowych, mających charakter podsumowujący, w tym numerze „Kraju” znalazł się materiał bardzo dla nas ciekawy. Jest to obszernie streszczenie odczytu Stanisława Ptaszyckiego o *Borysie Godunowie*. Odczyt ten był pierwszym odgłosem polskiej krytyki, poświęconym wyłącznie tragedii Puszkina. Autor, opierając się na sądach krytyki rosyjskiej i Mickiewicza, wniósł wiele nowatorskich i słusznych uwag. Analiza idei utworu, nieco uproszczona, idzie jednak dalej niż opinie dotychczasowych interpretatorów. Według Ptaszyckiego ideą tą jest „fatalizm zbrodni, która zawsze z natury swej sprowadza za sobą nieszczęście i upadek”²⁷. Autor kreśli historyczne tło tragedii i przedstawia sylwetki niezwykle interesujących postaci Samozwanca i Godunowa. Ptaszycki pisząc o negatywnej ocenie dzieła Puszkina przez krytykę rosyjską nadmienia:

„Widocznie Puszkini znał usposobienie krytyków współczesnych, którzy byli przekonania, że dzieje państwa rosyjskiego nie mogą dać żadnego tematu do osnucia na nim tragiczności.”²⁸

Według Ptaszyckiego Borys nie może walczyć z „potęgą karzącej go za zbrodnię opatrności”, a Samozwaniec jest tylko „biernym narzędziem opatrności”. Zachwyca się natomiast krytyk nowatorską formą tragedii, pisząc:

„Talent prawdziwie twórczy zawsze szuka dróg nowych i znajduje je, a wówczas wydaje z siebie dzieło oryginalne nie tylko treścią, ale często i formą, zupełnie świeżą i nie poddającą się starym formułom.”²⁹

Szkoda jednak, że w streszczeniu pominięto motywacje, na których oparł swój sąd S. Ptaszycki, trudno więc o należyte ustosunkowanie się do

²⁶ Ibidem, s. 514.

²⁷ S. P t a s z y c k i: *O Borysie Godunowie*, „Kraj” 1889, nr 22.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

jego wniosków i spestrzeżeń. Znaczenia artykułu Ptaszyckiego upatrywać należy w tym, że jest to pierwszy głos krytyczny poświęcony wyłącznie *Borysowi Godunowi*.

Doniosłym wydarzeniem w recepcji tragedii było ukazanie się w 1900 roku III tomu *Wyboru poezji* Leo Belmonta, zawierającego przekłady z Puszkina³⁰. Było wśród nich tłumaczenie *Sceny przy fontannie z Borysa Godunowa*, obejmujące całość sceny. Jest ono wierne pod względem formalnym i udane pod względem artystycznym. Tekst oryginału oddany jest wiernie zarówno pod względem adekwatności treściowej jak i emocjonalnej. Również metryka przekładu odpowiada kanonom rosyjskim i jego strona wersyfikacyjna jest wręcz doskonała. Jest to najlepsza z dotychczasowych prób przyswojenia czytelnikom polskim *Borysa Godunowa*.

Z okazji 100 rocznicy urodzin Puszkina ukazał się w „Wędrowcu” artykuł Włodzimierza Trąpczyńskiego, publicysty i tłumacza, pod tytułem *Al. Puszkina*³¹. Analizując całokształt twórczości poety autor zatrzymuje się i na *Godunowie*. Cytując opinie polskiej krytyki literackiej o tym utworze sam nie znajduje w tragedii większych wartości. Jest to jednak opinia całkowicie odosobniona na tle przytoczonych już sądów polskich krytyków o dziele Puszkina.

Pomimo ożywienia obserwowanego w polskiej puszkiniście w związku z rocznicami puszkiniowskimi obchodzonymi w 1887 roku i 1889 roku *Borys Godunow* nie doczekał się nawet pełnego przekładu. Krytyka polska, nie umiejąc docenić nowatorskich osiągnięć autora poematów południowych, zajmowała się tragedią jedynie na marginesie badań nad całokształtem jego spuścizny literackiej.

Wzrost zainteresowania *Borysem Godunowem* obserwujemy natomiast w okresie międzywojennym. Wśród wielu ciekawych i wartościowych publikacji³² zwraca na siebie uwagę rozprawa Marii Namysłowskiej pod tytułem *Dramaturgia Puszkina w świetle krytyki*³³, która wypełnia lukę istniejącą w opiniach krytyki polskiej na temat dramaturgii puszkiniowskiej. Autorka korzystając z najnowszych publikacji puszkiniistów radzieckich, cytując między innymi Aleksandra Słonimskiego, Borysa Gorodieckiego, Dymitra Błagoja, dała pierwszą polską ściśle naukową analizę całokształtu twórczości dramatycznej Puszkina. W części pierwszej swej pracy Namysłowska charakteryzuje teoretyczne podstawy dramaturgii puszkini-

³⁰ L. Belmont: *Scena z dramatu Borys Godunow*, [w:] *Rymy i rytmy*, t. III, Warszawa 1900.

³¹ W. Trąpczyński: *Al. Puszkina z portretami*, „Wędrowiec” 1889, nr 23, s. 443—446.

³² Wymienić tu należy dzieło A. Brücknera: *Historia literatury rosyjskiej*, 917—1825, t. I, Lwów — Warszawa — Kraków 1922, s. 527—535 oraz tego samego autora *Tragedia Moskiewska*, „Przegląd Polski” XXXV, t. 2, s. 87, a także: W. Lednicki: *Gospodarstwo poetyckie Puszkina*, „Przegląd Warszawski” 1924, nr 38, s. 214—225 i 1924, nr 39, s. 378—386 oraz W. Fiszer: *Al. Puszkina* 26/V 1739 — 29/V 1937, „Wiedza i życie” 1837, nr 2, s. 113—124.

³³ M. Namysłowska: *Dramaturgia Puszkina w świetle krytyki*, [w:] *Puszkina 1837—1937*, Kraków 1939, s. 63—124.

nowskiej i przedstawia tendencje odnowy rosyjskiego teatru występujące w tych czasach i stanowisko autora *Godunowa*, przytaczając cytaty z listów do Mikołaja Rajewskiego z 1825 i 1829 roku. Najwartościowszym chyba momentem analizy *Borysa Godunowa* jest szerokie rozpatrzenie i dokładne zanalizowanie puszkiniowskiego historyzmu. Specjalny rozdział pracy poświęcono cechom artystycznym dzieła, co stanowi pierwszą polską wypowiedź krytyczną na ten temat.

O wzroście zainteresowania tragedią świadczy też fakt wystawienia w 1926 roku w Warszawie opery Modesta Musorgskiego *Borys Godunow*. Tłumaczenia libretta dokonał Ignacy Ziółkowski, a wydał je Feliks Syrewicz.

Borys Godunow został po raz pierwszy przełożony w całości na język polski przez Seweryna Pollaka. Autor przekładu pracował nad nim podczas okupacji, jednakże wydano *Godunowa* dopiero w 1947 roku. W 253 numerze „Głosu Ludu” z 1947 roku znajdujemy w rubryce *Na półce z książkami* notatkę o wydaniu *Dramatów A. Puszkina*, przełożonych przez Seweryna Pollaka i zaopatrzonych wstępem Leona Gomólickiego. Książka doczekała się wielu pochlebnych recenzji³⁴, w których autorzy zwracali uwagę na doskonały pod każdym względem przekład Pollaka.

Prześledziwszy historię recepcji *Borysa Godunowa* w Polsce do roku 1939 dochodzimy do wniosku, że to dzieło Puszkina długo czekało na właściwą ocenę polskiej opinii literackiej, nie było też znane szerokiej rzeszy czytelników ze względu na brak przekładu. Przyczyniło się do tego na pewno chłodne przyjęcie tragedii przez krytykę rosyjską, a przede wszystkim nowatorstwo idei i formy, nie przypadające do gustu ani ówczesnej opinii krytyczno-literackiej, ani czytelnikowi czy widzowi teatralnemu.

Powyższe rozważania, dotyczące recepcji jednego utworu poety rosyjskiego w Polsce, są zaledwie przyczynkiem do wnikliwych i pełnych studiów nad recepcją twórczości Aleksandra Puszkina w Polsce.

³⁴ Np. B.D. [Dudziński Bolesław]: *Al. Puszkina. Dramaty w przekładzie Seweryna Pollaka*, „Głos Ludu” 1947, nr 253 oraz L. Gomólicki: *O dramatach Puszkina*, [w:] *Al. Puszkina. Dramaty*, Łódź 1947.

Анна Годович-Лишка

**„БОРИС ГОДУНОВ” АЛЕКСАНДРА СЕРГЕЕВИЧА ПУШКИНА
В ПОЛЬСКИХ ПЕРЕВОДАХ И ЛИТЕРАТУРНОЙ КРИТИКЕ
1827—1917 ГГ.**

Резюме

Трагедия „Борис Годунов” Александра Пушкина не имеет обширной критической литературы на польском языке. Начиная с Адама Мицкевича, много историков и критиков, занимающихся русской литературой, посвятило лишь маргинальные замечания этому произведению русского поэта. Трагедии пришлось тоже долго ожидать полного перевода на польский язык. Причиной такого положения вещей была по всей вероятности недооценка значения „Бориса Годунова” отечественной русской критикой. По нашему мнению обзор замечательнейших высказываний польских критиков на тему этого произведения Пушкина может считаться попыткой освещения одного из аспектов польского пушкиноведения.

Anna Godowicz-Liszka

**ALEXANDER PUSHKIN'S „BORIS GODUNOV” IN POLISH TRANSLATIONS
AND LITERARY CRITICISM
FROM 1827—1917**

S u m m a r y

The tragedy „Boris Godunov” by Alexander Pushkin has not attained an extensive critical literature in the Polish language. Beginning with Adam Mickiewicz, a number of Polish literary historians and critics interesting themselves in Russian writing have spared merely cursory attention for this work by the Russian poet. The tragedy had to wait long for a full translation into the Polish language.

The cause of this state of affairs may be most probably discerned in the lack of appreciation for the value of „Boris Godunov” shown by the native Russian critics. It may be postulated that a review of the most worthwhile writings of Polish critics on the subject of this Pushkin tragedy represents an attempt to demonstrate one of the aspects of Polish Pushkin studies.